

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ У СКЛАДІ КОРОЛІВСЬКОЇ РУМУНІЇ (1918–1940 рр.)

Досліджується розвиток сільського господарства, промисловості та торгівлі в Південній Бессарабії у міжвоєнний період.

Ключові слова: Південна Бессарабія, Румунія, економічний розвиток, промисловість, сільське господарство, аграрна реформа, торгівля.

У сучасній вітчизняній історіографії увага приділяється розвитку окремих регіонів, країв, областей, адже кожен з історико-географічних регіонів України мав власну історичну долю, був носієм низки специфічних рис. Сьогодні регіональні інтереси пронизують всі сфери соціально-економічного та політичного життя країни, а комплексне дослідження регіонального фактору є необхідною передумовою відтворення її історії в цілому. Південна Бессарабія – це територія, розташована на півдні Одеської області, у пониззі межиріччя Дністра та Дунаю, відома також під назвою Буджак, Подунав'я, Придунайський край. Його історія викликає зацікавленість дослідників, адже є маловідомою.

Загальні тенденції економічного життя регіону у 1918-1940 рр. вивчають українські науковці О.Лебеденко, А. Тичина [7], С. Паламарчук [8], молдавський історик І. Стафі [11] та інші. Ця проблема відноситься до важливих напрямів вітчизняного історичного пошуку, адже входження до складу Румунії суттєво вплинуло на стан промисловості, сільського господарства та торгівлі краю. Виходячи з цього, зроблено спробу проаналізувати особливості економічного розвитку Південної Бессарабії під час її перебування під владою королівської Румунії.

У результаті Першої світової війни економічний потенціал Румунії збільшився завдяки приєднанням територіям Буковини, Трансільванії та Бессарабії. Однак країна опинилася в стані важкої післявоєнної кризи: промисловість і транспорт були зруйновані, сільське господарство деградувало, країна страждала від інфляції, ціни виростили. Нафтова промисловість – найприбутковіша галузь румунської економіки – була підпорядкована англійському, голландському, французькому, американському, бельгійському та

італійському капіталу. Державний борг Румунії постійно зростав [10, с. 76-77].

Зарубіжні підприємці в перші роки окупації мали намір вкладати свої капітали у промисловість Бессарабії. У 1918 р. німці збиралися зв'язати залізницю Одеси та Кишинєва з Німеччиною. У 1919 р. з планами будівництва промислових підприємств і залізниць у Бессарабії виступили англійські підприємці. Тоді ж думка про будівництво залізної дороги, яка з'єднала б Південь України й Бессарабію з Італією, виникла в колах італійських монополій [3, с.61]. Орендувати бессарабські залізницю на 25 років намагалися США, але акції залізниць Півдня Бессарабії потрапили до рук французів, які продали їх англійцям, що утворили англо-бессарабський синдикат з експлуатації цих доріг [11, с.198]. Проте західні підприємці так і не наважилися вкладати свої гроші в бессарабську промисловість, задовольняючись проведенням вигідних для себе торговельних операцій.

Економічний розвиток Бессарабії у міжвоєнний період характеризувався застійними процесами. Сільське господарство, яке було основною галуззю економіки Бессарабії, перебувало у хронічній кризі, руйнувалося чисельними податками [6, с.190–192]. Бессарабія перетворилася на аграрно-сировинний придаток королівської Румунії, ринок збуту промислової продукції румунських та іноземних монополій. У Бессарабії діяли торговельні товариства «Імпорт» та «Франко-румунське товариство для доставки іноземних товарів і продуктів», які були пов'язані з підприємствами Європи та Америки [5, с.236]. «Франко-румунське товариство» збувало в Бессарабії взуття, одяг, нитки, пряжу та інші предмети виробництва французької легкої промисловості. З Марселя

прибували судна з рисом, кавою, винами, галантереєю, стеариновими свічками тощо [Березняков, 280].

З середини 1920-х рр. розпочала свою діяльність англо-румунська компанія, яка займалася збутом мануфактури, виробів з металу, експортом сировини. Телефонну техніку, пряжу в регіон постачали американці. У закупівлі й торгівлі хлібом в Румунії пануюче становище займав «Союз експортерів зерна», що об'єднав у 1939 р. 286 торговельних фірм. Провідне місце в ньому належало відомим на світовому хлібному ринку монополіям «Луї Дрейфус і К^о», «Бунге», «Компанія континентале де експорт», «Експортул череалелор», «Содак» тощо [9, с.17]. Промислові товари, які завозилися до Бессарабії, збувалися за найвищими цінами, а сировина і хліб скуповувалися за безцінь [5, с.236]. Ввезення продукції легкої та харчової промисловості з іноземних країн підривало навіть ті рештки промисловості краю, які не були зруйновані війною та вивезені до Румунії.

Бессарабська економіка була відірвана від російського та українського ринків збуту сільськогосподарської продукції встановленням румунським урядом митної монополії на закупівлю сировини (тютюну, вовни, шкіри тощо). Транспортні шляхи, які зв'язували порти Подунав'я з Росією, були позбавлені колишнього навантаження, їх економічне значення впало. Негативно позначився на економіці розрив господарських зв'язків краю з Півднем України. Ринки Одеси, Катеринослава, Херсона, Миколаєва, Харкова, Києва споживали надлишки фруктів, винограду, вина, тютюну, м'яса, зерна. До Бессарабії ввозилися тканини, сільськогосподарські машини, вугілля, нафта, цукор.

Зв'язки Бессарабії з Європою через Дунай контролювалися Міжнародною дунайською комісією, де панували французькі та англійські підприємці, що гальмувало промисловий розвиток [7, с.132]. В значній мірі Дунай, який раніше пов'язував Росію з країнами Європи та Балканами, втратив своє економічне значення. У запущеному стані перебували порти. Якщо у 1920 р. через Ізмаїльський порт було вивезено більше 73 тис. тонн зерна, то в 1928 р. експорт зерна склав лише 9 тис. тонн. До кінця 1920-х рр. вантажообіг Кілійського порту скоротився у 4 рази. Вантажообіг Ренійського порту зменшувався з кожним роком. Усі вантажі направлялися в румунські порти, розташовані на правому

березі Дунаю: Галац, Браїлу, Тулчу [4, с.433, 482]. Ще більше навігація на Дунаї скоротилася в роки кризи. Вивіз вантажів через порти Ізмаїла, Кілії та Рені зменшився з 56 929 вагонів до 24 273 вагонів, тобто більше, ніж у 2 рази. Особливо вражаючим було зменшення вантажообігу в Ізмаїльському та Ренійському портах, Акерманський порт було законсервовано. Руслло Дунаю постійно забруднювалося, міліло і Міжнародна Дунайська комісія не робила нічого для його очистки [10, с.199-200].

У роки румунської окупації в Бессарабії були створені нові господарські органи: Повітова сільськогосподарська палата м. Четатя-Албе, Ізмаїльська торгово-промислова палата, Управління державного рибальства Ізмаїльського четвертого округу в Ізмаїлі, повітові фінансові адміністрації тощо. Вони відали державними землями, контролювали стан землеробства і тваринництва, організовували роботу агрономічних пунктів, сільськогосподарських курсів, займалися питаннями розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі, регулювали ціни на товари і робочу силу, реєстрували торгово-промислові заклади, слідкували за станом рибальства [7, с.130-131].

Аграрна реформа 1918-1924 рр. фактично відродила поміщицьке землевладіння, зміцнила позиції заможної частини селянства, посилила майнову диференціацію на селі [6, с.192]. 21 лютого 1918 р. вступила в дію «земельна інструкція», в якій зазначалося про необхідність збереження в Південній Бессарабії поміщицьких володінь, як найбільш прибуткових господарств. Селяни з власників землі перетворювалися на тимчасових орендарів. Селяни зобов'язувалися повернути поміщикам майно, реквізоване в роки революції, та відшкодувати збитки. Циркуляр №1 дозволяв застосовувати збройні сили під час впровадження в життя земельної інструкції. Ці два документи стали основою запровадженого 15 грудня 1918 р. закону про земельну реформу.

Був створений «Бессарабський земельний фонд», який складався з відчужених земель власників, церковних, селянського банку, приватних осіб і духовенства, земель міст, іноземних підданих, які не прийняли румунського підданства, земель маєтків, які були орендовані. Загалом відчуженню підлягало понад 1 млн. га землі. Кожна селянська сім'я мала одержати з цього фонду від 6 до 8 га землі. Наймані

сільськогосподарські робітники землі взагалі не отримували. Отримана селянами земля мала перейти у їх власність тільки після сплати викупних платежів поміщикам, 20% яких потрібно було внести одразу, а суму, яка залишилась, – у розстрочку протягом 20 років. Якщо селянин не сплачував 2 піврічних внески, земля в нього відбиралася [5, с.238].

За реформою поміщикам залишали не більше 100 га орної землі, проте, використовуючи різні прийоми, вони зберегли за собою великі маєтки. За поміщиками залишались усі виноградники й сінокоси, а також землі, призначені під спеціальні культури (цукровий буряк, городні культури, сади, многолітні трави). Для потреб господарства з виноградниками, фруктовими садами та городами поміщикам залишалось ще по 50 га орної землі [2, с.160]. Закон передбачав відчуження церковних і монастирських земель, але монастирям залишали всі виноградники, а також земельні ділянки з розрахунку 0,5 га на кожного монаха. Розміри земельних ділянок для церков не обмежувались [10, с.97].

У 1920 р. був розроблений новий аграрний закон. Проведення реформи доручалося спеціальним земельним комісіям, до складу яких входили представники сільської адміністрації та заможні селяни. Селянська біднота не могла вплинути на роботу комісії. Поміщикам поверталися виноградники, сади, сінокоси, тяглова і робоча худоба, інвентар і садиби. Не дивлячись на заборону надавати будь-кому більше 100 га землі, поміщикам виділялися земельні ділянки у розмірі 800 га і більше, їм також надавалося необмежене право вибору ділянки. У результаті реформи більшість поміщицьких земель у Південній Бессарабії в 1922–1923 рр. були відновлені. До 1923 р. поміщикам повернули 352 619 га орної землі [10, с.99]. З відновленням поміщицьких маєтків зберігалася і база для середньовічних форм господарювання, широко практикувалася здача землі в оренду [6, с.192].

Королівськими декретами землею наділялися офіцери, чиновники бессарабської адміністрації, священики, колишні члени Сфатул Церій. Земельні наділи осіб цієї категорії в Подунав'ї часто перевищували 100 га. Так, наприклад, у Болграді Олексій Банов мав 133 га землі, Микола Давидов – 154, Дмитро Желоскон – 206, а Федір Карамазов – 318 га. Німецьким колоністам були повністю повернені їх володіння. Великі земельні наділи в Південній Бессарабії отримали

румунські офіцери. Особливо багато офіцерів королівської армії осіло в Акерманському повіті. Армійські офіцери і чиновники не обробляли землю, а здавали її в оренду [10, с.100].

В той же час реформа не поліпшила становище основної частини селянства. Багато селян були змушені передати свою землю до загального розподільчого фонду, а до списків на одержання земельних ділянок не потрапили. Іноді навіть включені до цих списків селяни викреслювалися з них під різними приводами. У селі Селіоглах Ізмайльського повіту до реформи землі мали 648 дворів, а в процесі її здійснення 241 сім'я залишилася без землі, в селі Спаському у списки на одержання земельних наділів було внесено 86 дворів, але у 1922 р. їх залишилось 30, у селі Борисівці зі 197 дворів, занесених у списки, 75 були виключені внаслідок того, що члени цих сімей займалися відхожим промислом. У 1931 р. в Південній Бессарабії 38 тис. гектарів кращої землі було виділено колоністам, які переселилися зі Старого Королівства [10, с.101,207].

По завершенню реформи селяни одержали наділи недостатні для задоволення їх мінімальних потреб. В Кілійському районі земельний наділ складав 6 га на сім'ю, а в Ренійському та Ізмайльському – 2–3 га [8, с.7]. В селі Ларжанка Ізмайльського повіту з 288 дворів по 1–2 га землі одержав 281 двір, а по 3 га – всього 7, в Соф'янах із 168 дворів по 1–2 га одержали 160 дворів, по 3 га – 8, в селі Китай зі 140 селянських господарств декілька сімей отримали 3–6 га землі, решта – по гектару або взагалі не одержали ділянки, в Борисівці переважна більшість селян залишилися без землі, або отримали по 1–2 га. В Ізмаїлі та Болграді мешканці, які займалися сільським господарством, в середньому отримали по 1 га землі. В цілому в Ізмайльському повіті близько половини земельного фонду перейшло до промисловців, офіцерів, представників влади. У 1919–1922 р. розміри селянських володінь у Бессарабії зменшилися з 1 млн. 300 тис. га землі до 681 тис. га, тобто вдвічі [10, с.102-103].

У 1931 р. залишалось ще 367,8 тис. селянських господарств, які не отримали землі [6, с.192]. В роки економічної кризи понад 40 тис. середніх та дрібних селянських господарств Подунав'я стали малоземельними, або взагалі втратили землю [10, с.208]. В 1939 р. зі 107 тис. селянських господарств Акерманського та Ізмайльського повітів нараховувалося 40 тис. безземельних та

малоземельних [4, с. 57]. В 1940 р. у Південній Бессарабії великі землевласники мали 870 тис. га землі [6, с.192].

Спроби румунського уряду створити в Бессарабії зразкове модерне сільське господарство зазнали невдачі. Відбулося значне скорочення посівних площ зернових культур. Площі під посіви жита у 1920–1928 рр. скоротилися з 149 тис. га до 91 тис. Помітним було і падіння врожайності. У 1913–1928 рр. валовий збір пшениці у Бессарабії знизився з 645 тис. до 276 тис., кукурудзи з 818 тис. до 475 тис. тонн. В той же час дещо збільшився валовий збір ячменя та вівса. У Болградській волості Ізмаїльського повіту врожайність зернових культур знизилася з 154,6 тис. пудів у 1901 р. до 79, 3 тис. пудів у 1921 р. Валовий збір зернових у 1924 р. у порівнянні з 1917 р. зменшився вдвічі. Скоротилися також посіви соняшника, тютюну, цукрового буряка, винищувалися ліси [10, с.104–105]. У 1928–1926 рр. посіви технічних культур зменшилися з 230 тис. га до 166 тис. [5, 239].

Загальне погіршення стану сільського господарства позначилося на зниженні продуктивності тваринництва. До 1940 р. в порівнянні з 1916 р. поголів'я худоби в Бессарабії скоротилося на 30,5%, у тому числі великої рогатої худоби – на 37,8%, коней – на 19,3%, свиней – на 48,9%, овець – на 26,7% [6, с.193]. У 1909 – 1926 рр. поголів'я волів, свиней та коней знизилася в Акерманському повіті з 280 тис. голів до 208 тис., в Ізмаїльському – зі 165 тис. до 118 тис. [10, с.105]. Нестача тяглової сили негативно позначилася на якості обробітку землі. За 12 років, з 1916 до 1928 рр., поголів'я продуктивної худоби скоротилося з 2 213 тис. голів до 534 тис. або на три чверті. Тільки у 1924 – 1928 рр. Бессарабія втратила майже 300 тисяч коней і волів – основної тяглової сили в краї [5, с.239]. Селяни потерпали від численних реквізицій худоби. В селі Нова Торічанка Ізмаїльського повіту за один рік було реквізовано 1 500 овець і 300 голів великої рогатої худоби [10, с.106].

У роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. сільське господарство Південної Бессарабії переживало важкі часи. Негативно впливали на стан галузі низькі врожаї. Коли у 1930 р. на світових ринках різко впали ціни на сільськогосподарську продукцію, в краї ціни на продукцію землеробства зменшилися у 4–5 разів, і до 1938 р. вони так і не досягли рівня

1929 р. У 1928–1933 рр. ціни на пшеницю, ячмінь, кукурудзу знизилися у 3–6 разів. В Бессарабії катастрофічно скорочувалися посівні площі, наслідком чого стало зменшення врожаїв пшениці, буряку, тютюну. У 1930 р. посіви пшениці скоротилися до 70% від 1928 р., посіви тютюну за роки кризи зменшилися з 9,5 до 2,5 тис. га. [5, с.275]. Одним з симптомів кризи стало різке зниження поголів'я робочої та продуктивної худоби.

Деяке пом'якшення гостроти кризи сталося після 1933 р. За 1935–1939 рр. в Бессарабії площі під пшеницю вирости на 153,7 тис. га (2,1%), жито – на 22,3 тис. га і кукурудзу – на 99,9 тис. га [6, с.192]. Розширення площ під пшеницю було викликано тим, що уряд Румунії у 30-х рр. стимулював її вивіз та вивіз пшеничної муки на світові хлібні ринки. Уряд підняв внутрішні ціни на продукцію сільського господарства, і в першу чергу на пшеницю – основну культуру для експорту. За допомогою «державних закупівель», стимулювання експорту виплатою премій і введенням заборонних мит на ввезення, уряду вдалося забезпечити експорт цієї культури на світові ринки [9, с.22]. Держава надавала фінансову підтримку великим виробникам та експортерам пшениці.

Важливу роль у сільському господарстві Бессарабії відігравав румунський та іноземний капітал. Так, у другій половині 1930-х рр. посівні площі сої в Бессарабії зросли більше ніж в 10 разів. Це було пов'язано із діяльністю акціонерного товариства «Soia», яке продавало цю технічну культуру в якості сировини для хімічного концерну «І.Г. Фарбеніндустрі» [6, с.193].

Найбільш товарні галузі сільського господарства краю – садівництво і виноградарство – були не у найкращому стані. До Першої світової війни селяни Бессарабії отримували великі прибутки від продажу свіжих та сухих фруктів, винограду та вина в Росію, а з втратою російського ринку ці галузі стали безперспективними. Якщо до окупації з Бессарабії вивозилося близько 2 400 вагонів цієї продукції, значна частина якої припадала на долю Південної Бессарабії, то у 1926 р. вивіз винограду і фруктів знизився до 900 – 1000 вагонів [10, с.112]. У 1934–1938 рр. площі, зайняті садами в Бессарабії, скоротилися майже на 16 тис. га. Натомість площі виноградників в Бессарабії з 1930 до 1938 рр. вирости більше ніж на 15 тис. га, досягнувши 109 тис. га. Проте погіршилась їх структура. За вказані вісім

років площі під найбільш товарними сортами винограду скоротилися на 20,9 тис. га, тоді як під низькосортними гібридами вони виростили на 36,2 тис. га, досягнувши 80,9% усіх виноградних насаджень Бессарабії [6, с.193].

Для запобігання процесу деградації виноградарства робилися спроби державного втручання. Румунський уряд видав ряд законодавчих актів щодо цього, в тому числі «Закон про захист виноградарства» (березень 1936 р.) та «Закон про встановлення податку на виноградні насадження та викуп гібридів прямих виробників». Однак ці заходи не дали бажаних результатів – площі гібридних насаджень постійно зростали [9, с.28]. Занепад цієї галузі господарства прискорювався відсутністю кредитів, посадочного матеріалу, засобів боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур, високими податками на виноград європейських сортів [5, с.239]. Основні плантації винограду були зосереджені у Південній Бессарабії, що згубно відобразилося на економічному розвитку краю.

Суттєво на стан промислового виробництва вплинула колоніальна політика Румунії щодо Бессарабії. У промисловості краю переважало дрібне напівкустарне виробництво. Якщо в 1919 р. тут працювало 262 великих підприємства, в 1928 – 196, у 1934 – 212, у 1937 р. – 196. Румунські підприємці не були зацікавлені у розвитку промисловості регіону, адже усвідомлювали, що перебування Бессарабії у складі Румунії носить тимчасовий характер. У міжвоєнний період інвестиції у промисловість Бессарабії мали тенденцію до скорочення. У 1919 р. капіталовкладення в бессарабську промисловість склали 6,2% від суми капіталовкладень Румунії, в 1926 – 2,65, а в 1927 – 1,82%. Кредит був дорогим і переважно мав лихварський характер, що негативно позначалося на господарському житті краю. Тарифні ставки румунських банків склали до 30% річних. Частка Бессарабії в промисловому виробництві Румунії неухильно зменшувалася [6, с.189, 191].

Високі тарифні ставки на залізничні перевезення, встановлені для Бессарабії, обмежували господарські можливості місцевих підприємців. Вивіз продукції за межі краю або її експорт ставали збитковими. Наприклад, плата за перевезення одного вагону муки з Бессарабії була майже на третину від тарифів, що діяли на території Румунії, а перевезення соняшникової олії коштувало відповідно на 91–105% дорожч [6, с.191].

Непропорційною була структура промисловості Бессарабії. Певне зростання обсягів виробництва відбувалося тільки в харчовій галузі, на долю якої в 1937 р. припадало 92,4% усієї промисловості. Якщо в 1928 р. доля продукції текстильної промисловості складала 5,2%, а металообробної – 2,8%, то в 1937 р. вона зменшилася відповідно до 1,5% і 0,8%, а мізерна доля виробництва будівельних матеріалів і шкіряної промисловості скоротилася відповідно від 0,2% до 0,06% і від 0,3% до 0,07%. Значно зменшилася також і доля продукції хімічної промисловості – від 1,2% до 0,4% [9, с.18]. До 1937 р. виробничі потужності підприємств харчової, деревообробної, текстильної, будівельної, хімічної галузей через нестачу сировини, палива і електроенергії працювали на 20–30% [6, с.191]. Значно скоротилася кількість підприємств, що працювали на експорт (борошномельні, масло-робні, шкіряні).

До окупації в Бессарабії функціонувало майже 7 тис. підприємств, на яких працювало 8 612 робітників. У Південній Бессарабії найбільшими з них були: кондитерсько-цукеркова фабрика в Ізмаїлі, рибозаводи в Ізмаїлі та Акермані, соляні копальні в Ізмаїльському повіті, чавуноливарний завод у Тарутино, черепичні майстерні в Акерманському повіті, прядильно-ткацькі підприємства в Сараті, суконно-набивна фабрика в Татарбунарах, пароплавні майстерні в Акермані і Рені, портові споруди в Ізмаїлі, Рені, Кілії, численні млини, маслоробні та гуральні. Після окупації до Румунії було вивезено обладнання Акерманських трамвайних майстерень і прядильної фабрики, рибоконсервного і горілчаного заводів, Тарутинського механічного заводу, Кілійського горілчаного заводу, Ізмаїльської друкарні, Ізмаїльського, Акерманського та Ренійського портів [10, с.107; 7, с.132]. В цілому, до Румунії вивезли обладнання 96 олійниць, 12 шкіряних, 9 горілчаних заводів, 3 заводів сільськогосподарських знарядь.

Дрібні підприємства, які залишилися в краї, не витримували конкуренції з румунською промисловістю. Багато підприємств взагалі не діяли, інші – були ліквідовані. Вже в перші роки окупації в Бессарабії перестали працювати 163 підприємства, а кількість робітників скоротилася на 1069 чоловік [10, с.109; 7, с. 131].

Рибна промисловість Півдня Бессарабії також перебувала у важкому стані. Румунський уряд заборонив вільний лов риби, дозволений

місцевим рибалкам ще в 1881 р. за допомогу у перевезенні російської армії через Дунай під час російсько-турецьких війн. У румунські часи були введені обмеження щодо рибного лову на Дунаї, Чорному морі, Дністровському лимані. До окупації переважна більшість дунайських оселедців та іншої риби, виловленої в Дунаї та Чорному морі, йшла в Росію та за кордон через Одеський порт. Втрата цих ринків спричинила кризу галузі. Рибні промисли румунські власті продавали відкупникам, у яких рибалки орендували їх за високу платню [10, с.109–112].

Румунські, західноєвропейські та американські підприємці не ввозили в Бессарабію знаряддя виробництва, сировину. У результаті цього бессарабські підприємці направляли свої зусилля на розвиток дрібної сільськогосподарської промисловості. У містах і містечках почали створюватися дрібні підприємства із обробки шкір та вовни, варіння мила, виробництва домотканих сукон, олії тощо [1, с.39].

Світова економічна криза 1929–1933 рр. негативно позначилася не лише на сільському господарстві, а й на розвитку промисловості Бессарабії. Через падіння цін на нафту та сільськогосподарську продукцію закривалися сотні підприємств. Перестали працювати Таругинська та Татарбунарська трикотажно-суконні фабрики, Ізмаїльський пивоварний завод та лісопильні, не на повну потужність працювали Акерманський консервний та Ренійський лісопильний заводи, ще більше занепали Ренійський, Ізмаїльський та Кілійський порти [7, с.134; 10, с.198–199].

Перші позитивні зрушення в соціально-економічному житті країни спостерігаються з середини 1930-х років. Певному поживленню в промисловості сприяли зростання попиту на румунську нафту та успішна економічна політика румунського уряду. У 1934 р. на посаду прем'єра в Румунії було призначено лідера «молодо-лібералів» Георге Тетереску. Він провадив у життя програму, яка надала значний імпульс розвитку національної економіки, особливо промисловості. Уряд підтримував митний протекціонізм, видачу кредитів новим підприємствам. Особливу увагу було приділено збройним силам, які були модернізовані. Було досягнуте значне економічне зростання, в результаті чого в 1937 р. рівень виробництва в Румунії підвищився на 70% у порівнянні з 1932 р., а національний дохід виріс на 60% [12, с.207]. Будувалися та ремонтувалися транспортні магістралі:

Татарбунари – Тузли – Будаки – Бугаз, залізниця Акерман – Бугаз, магістраль від Хотина до Ізмаїла. Були споруджені аеродроми в Кагулі, Сараті і Акермані. В Бендерах стали здійснювати ремонт літаків. Значною мірою це зумовлювалось нарощуванням Румунією своєї мілітарної сили для боротьби з СРСР [7, с.134].

Однак, незважаючи на досить вдалу економічну політику румунських лібералів, Бессарабія переживала кризу. Наприкінці окупаційного періоду її промисловість перебувала у занепаді. В румунських офіційних звітах за 1938 р. вказано: «...вся бессарабська промисловість, страждає від... відсутності палива, яке необхідно привозити з віддалених районів, відсутності сировини (окрім сільськогосподарської), дорожнечі транспорту, відсутності капіталів... Не витримавши конкуренції промисловості інших галузей, які перебувають у вигідніших умовах... деякі підприємства припинили виробництво (спиртозаводи і пивзаводи), інші ж (шкіряні заводи) знаходяться на шляху до ліквідації або вже ліквідовані (трикотажна фабрика в Кишиневі)» [9, с.21].

Наприкінці 1930-х рр. питома вага промислової продукції в сукупному продукті Бессарабії складала лише 2-3% проти 20% напередодні Першої світової війни. У 1937 р. в окупованому краї на душу населення припадало промислової продукції в 7 разів менше, ніж у Румунії, в 84 рази менше, ніж в Англії. Руйнація виробничих сил краю спричинила скорочення рядів робітників, чисельність яких у великому виробництві в 1925–1937 рр. зменшилася з 5,4 тис. до 3,5 тис. Занепад промисловості спричинив занепад міст, населення яких за 1918–1939 рр. скоротилося на 14,4% [6, с.192].

Отже, основна галузь економіки краю – сільське господарство – в роки окупації перебувала в скрутному становищі. Незважаючи на родючі землі, сприятливі кліматичні умови, зернове господарство знаходилося майже в постійному застої. Це стало наслідком низького технічного рівня сільськогосподарського виробництва, нестачі інвентаря, тяглової сили, відсталої агротехніки. Промисловість краю страждала від засилля іноземних товарів, нестачі кредитів та інвестицій, демонтажу підприємств. Застійні явища в промисловості та сільському господарстві краю були пов'язані з втратою Дунаєм свого колишнього економічного значення.

Джерела та література

1. Александри Л.Н. Бессарабия и бессарабский вопрос / Лев Николаевич Александри – М.: Госиздат, 1975. – 104 с.
2. Березняков Н.В. Борьба трудящихся Бессарабии против интервентов в 1917–1920 гг. / Николай Васильевич Березняков; [под. ред. И. М. Разгона]. – Кишинёв: Госиздат Молдавии, 1957. – 316 с.
3. Дольник А. Бессарабия под властью румынских бояр (1918–40 гг.) / А. Дольник – М.: Госполитиздат, тип. «Красный пролетарий», 1945. – 175 с.
4. История городов и сёл УССР: в 26 т. / главн. редкол. Тронько П.Т. (голова) [та ін.]. – К.: Главная редакция УСЭ, 1978. – Т.: Одесская обл. – 1978. – 866 с.
5. История Молдавской ССР: в 2 тт. – Т. 2: От Великой Октябрьской социалистической революции до наших дней / отв. ред. С. П. Трапезников. – Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1968. – 814 с.
6. История Республики Молдова. С древнейших времен до наших дней / [ред. кол. В.Е. Андрущак, П.А. Бойко и др.] – Ch.: «Elan-Poligraf», 2002. – 360 с. – (Асоциация ученых Молдовы им. Н. Милеску-Спэтару)
7. Лебеденко О.М. Українське Подунав'я: минуле та сучасне: [навчальний посібник] / О.М. Лебеденко, А.К. Тичина. – Одеса: Астропринт, 2002. – 208 с.
8. Паламарчук С.В. Измаильский уезд и город Измаил в 30-е годы XX века / С.В. Паламарчук // Курьер недели. – Измаил, 2011. – № 23. – С. 7
9. Платон В.П. Против фашизма, за воссоединение с Советской Родиной (1934–1940): Революционно-освободительная борьба трудящихся Бессарабии в период наступления реакции и фашизма / Василий Поликарпович Платон. – Кишинев: Картя Молдовеняска, 1983. – 192 с.
10. Смішко П.Г. Боротьба трудящих Придунайських земель за возз'єднання з УРСР (1917–1940 рр) / П.Г. Смішко. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1969. – 260 с.
11. Stafî Ion. Spovedanile Basarabiei / Ion Stafî. – Ed. a 3-a, revazuta si adăugită. – Ch.: Bons Offices, 2007. – 364 p.
12. Фролов Н. Аграрные отношения в буржуазно-помещичьей Румынии / Н. Фролов. – Кишинёв: Госиздат Молдавии, 1958. – 285 с.

Анна Ветрова

Особенности экономического развития Южной Бессарабии в составе королевской Румынии в 1918–1940 гг.

Исследуется развитие сельского хозяйства, промышленности, торговли в Южной Бессарабии в составе королевской Румынии (1918 – 1940 гг.).

Ключевые слова: Южная Бессарабия, Румыния, экономическое развитие, промышленность, сельское хозяйство, аграрная реформа, торговля.

Anna Vetrova

The economical development of South Bessarabia under Romanian rule during years of 1918-1940

The development of agriculture, industry and trade in South Bessarabia under Romanian rule during years of 1918-1940 is studied here.

Key words: South Bessarabia, Romania, economical development, industry, transport, agriculture, agricultural reform, trade.

